

Szkolenie pn.

***„PRACA Z OSOBĄ STOSUJĄCĄ PRZEMOC,
Z ELEMENTAMI PRAWA
WRAZ Z PROFILAKTYKĄ WYPALENIA
ZAWODOWEGO.”***

BLOK I. Praca z osobą stosującą przemoc.

Szkolenie skierowane jest do przedstawicieli służb i instytucji zaangażowanych w przeciwdziałanie przemocy w rodzinie, w szczególności bezpośrednio pracujących z osobami i rodzinami, a jego celem jest pogłębienie wiedzy i umiejętności w zakresie pracy z rodzinami zagrożonymi lub uwikłanymi w przemoc w rodzinie w ujęciu systemowym.

Praca z osobą stosującą przemoc

1. Definicja przemocy w rodzinie, rozróżnienie przemocy od zachowań agresywnych i sytuacji konfliktowych

Przemoc domowa to działanie lub zaniechanie dokonywane w ramach rodziny przez jednego z jej członków przeciwko pozostałym, z wykorzystaniem istniejącej lub stworzonej przez okoliczności przewagi sił lub władzy, godzące w ich prawa lub dobra osobiste, a w szczególności w życie lub zdrowie (fizyczne czy psychiczne), powodujące u nich szkody lub cierpienie.

Przemoc od agresji różni się tym, że w zachowaniach agresywnych siły są zazwyczaj wyrównane, natomiast w przemocy jest sprawca i ofiara. Gdy siły obu stron są równe i dochodzi do zachowań agresywnych, możemy mówić o sytuacji konfliktowej.

2. Czynniki ryzyka wystąpienia problemu przemocy w rodzinie w tym szczególnie: płeć, wiek, stan zdrowia, uzależnienia

Do psychologicznych przyczyn przemocy należą:

- niska samoocena,
- niezdolność do empatii,
- brak samokontroli,
- niewłaściwy obraz ofiary przemocy,
- niezdolność do nawiązywania prawidłowych więzi społecznych,
- poczucie osamotnienia,
- depresja itp.

Czynniki określające prawdopodobieństwo wystąpienia przemocy w rodzinie, to:

- dziedziczenie wzorca przemocy z rodziny pochodzenia
- nadużywanie alkoholu lub środków psychoaktywnych,
- status zawodowy partnerów,
- status socjoekonomiczny - duże różnice w statusie społecznym partnerów zwiększają ryzyko przemocy
- sprawcami przemocy zazwyczaj są mężczyźni (następnie kobiety i nieletni)
- Stan zdrowia może mieć wpływ na wystąpienie przemocy (pourazowe uszkodzenia mózgu u ok. 60-90% sprawców, depresja oraz stany maniakalno - depresyjne)
- Nie można określić jednoznacznie jaki wiek charakteryzuje sprawcę przemocy – są to osoby do 18 rż jak i powyżej 18 lat

3. Nawiązanie kontaktu z osobą stosującą przemoc w rodzinie i motywowanie do zmiany jej zachowania. Dialog w pracy z osobą stosującą przemoc (OSP)

Główną przeszkodą w nawiązaniu kontaktu ze sprawcą przemocy jest brak chęci współpracy, przekonania społeczne, brak przyznania się do stosowania przemocy i co za tym idzie, brak motywacji do zmiany. Model komunikacyjny ze sprawcą opiera się o motywowanie sprawcy i działania edukacyjno - motywacyjne. Bardzo istotne jest wprowadzenie do dialogu elementów poszukiwania korzyści, jakie dla sprawcy mieć będzie zmiana jego zachowań. Należy odkryć, co jest szczególną wartością dla osoby stosującej przemoc i jakie swoje potrzeby usiłuje realizować poprzez stosowanie pomocy. Niemniej istotne jest również uświadomienie tego, jakie są konsekwencje zachowań przemocowych, w tym także to, czego sprawca nie chce (np. rozpadu rodziny, utraty pozycji społecznej itp.)

Rzeczowy dialog i konkretne argumenty, elementy skutecznej komunikacji oraz aktywnego słuchania zwiększają szansę na wzbudzenie w sprawcy motywacji do zmiany. Jednak wybór pomiędzy podjęciem działań naprawczych a konsekwencjami prawnymi jest zawsze po stronie sprawcy. Sam schemat rozmowy, postawa poszukiwania i możliwość dawania wyboru pomiędzy karą a zmianą jest pierwszym elementem modelowania, pokazującym, że trudne sprawy można rozwiązywać bez przemocy.

3 kroki pracy ze OSP:

- **POSTAWIENIE GRANIC** (zatrzymanie przemocy)
- **UŚWIADOMIENIE SPRAWCY** (akceptacja siebie jako sprawcy)
- **EDUKACJA** (w zakresie panowania nad reakcjami i samokontrolą)

4. Rozpoznawanie i określanie celów pracy z osobą stosującą przemoc

Wstępne działania diagnostyczne mają na celu rozpoznanie funkcjonowania OSP, informacji o jego sytuacji życiowej i specyfice przemocy, jakiej był sprawcą.

Rozpoznanie obejmuje takie elementy, jak:

- **Określenie czy OSP nadal stosuje przemoc**
- **Formy i okoliczności stosowanej przemocy**
- **Aktualna sytuacja rodzinna i zawodowa**
- **Cechy osobiste**
- **Wcześniejsze terapie i działania korekcyjno – edukacyjne, interwencje oraz nich rezultaty**
- **Aktualny stan zdrowia**

Określanie celów pracy z osobą stosującą przemoc jest uzależnione od wyników rozpoznania i zazwyczaj obejmuje takie elementy, jak:

- uświadomienie, czym jest przemoc;

Szkolenie realizowane przez ROPS Kraków z udziałem dofinansowania ze środków otrzymanych od Wojewody Małopolskiego

- zidentyfikowanie własnych zachowań przemocowych wobec bliskich;
- wzięcie odpowiedzialności za swoje zachowania przemocowe;
- rozpoznanie sygnałów ostrzegawczych, zapowiadających zachowania przemocowe;
- opracowanie „planu bezpieczeństwa” zapobiegającego użyciu siły i przemocy;
- nabycie nowych umiejętności służących rozwiązywaniu konfliktów w rodzinie bez użycia agresji;
- nauka umiejętności partnerskiego układania stosunków w rodzinie, uczenie się korzystania z pomocy innych;
- nauka umiejętności konstruktywnego wyrażania uczuć.

5. Praca z osobą stosującą przemoc z uwzględnieniem typów: osoba agresywna/zastraszająca; pozornie podporządkowana; manipulująca otoczeniem.

OSP o typie agresywno – zastraszającym charakteryzują się dużą pobudliwością emocjonalną, reagują łatwo i silnie nawet na najdrobniejsze zdarzenia. Osoby te wykazują skłonność do zachowań impulsywnych, są wybuchowe, łatwo reagują agresją słowną zarówno przez formę (krzyk, wrzask), jak i treść wypowiedzi (przekleństwa, groźby), nie powstrzymują się także od użycia siły fizycznej wobec innych. Wykazują małą odporność emocjonalną i tendencję do załamывania się w sytuacjach trudnych. Praca z takimi osobami będzie wymagała cierpliwości i konsekwencji. Ponieważ agresja prawdopodobnie jest reakcją na nadmiar stymulacji, służący redukcji emocji, skuteczne oddziaływanie powinno mieć wartość gratyfikacyjną, stanowić silne wzmocnienie dodatnie i dlatego może sprzyjać szybkiemu wyuczeniu. W tym przypadku dobre efekty może przynieść praca oparta o elementy terapii poznawczo – behawioralnej.

Osoby stosujące przemoc o typie pozornie podporządkowanym charakteryzują się ogólnie wysokimi możliwościami adaptacyjnymi, krytycyzmem, w sytuacji frustracyjnej z reguły działają bardziej konstruktywnie, liczą się z informacją zwrotną o wynikach swojego postępowania. Wyraźnie zauważyć można spójność struktury „ja” (wysoka samoakceptacja, zdolność do samokontroli i kontroli nad otoczeniem w formie osiągnięcia zamierzonych efektów oraz umiejętność przewidywania biegu zdarzeń, przeżywanie poczucia winy), która sprzyja poczuciu pewności siebie tych osób, potwierdza poczucie tożsamości i własnej wartości, osłabia poczucie zagrożenia. Praca z taką osobą będzie wymagała elementów terapii opartej na rozwiązaniach, gdzie opieramy się na zasobach i wzmocnieniu, ale dobre efekty da również klasyczne warunkowanie.

Osoba o typie manipulującym otoczeniem to osoba bardzo trudna we współpracy. Cechami głównymi tej grupy sprawców są: wrogość, niska reaktywność emocjonalna, bardzo niskie poczucie winy. Wrogość (uraza i podejrzliwość), przejawia się nienawiścią do otoczenia,

zazdrością, tłumionym uczuciem gniewu i rozgoryczenia. Osoby te są przekonane, że inni czynią krzywdę lub ją planują. Często stoją w opozycji do autorytetów czy przedstawicieli władzy, często także dopuszczają się innych przestępstw. Są odporni na presję społeczną i wpływ innych, kontrolują otoczenie. Praca z tymi osobami wymaga żelaznej konsekwencji.

Wymagają oni dużej mobilizacji i stymulacji, dobrze reagują na konieczność podejmowania wielu aktywności i motywacji do osiągnięcia celu.

6. Problem władzy i kontroli. Znaczenie przyjęcia przez osoby stosujące przemoc w rodzinie pełnej odpowiedzialności za akty przemocy

Przemoc jest taktyką władzy i kontroli. Swoim zakresem obejmuje niemal wszystkie aspekty życia i wpływa destrukcyjnie na cały system rodzinny. Narzędziami pozwalającymi na sprawowanie władzy i kontrolę poprzez przemoc będą:

- Zastraszanie
- Przemoc emocjonalna
- Izolowanie
- Minimalizowanie, zaprzeczanie, obwinianie
- Posługiwanie się dziećmi
- Przywileje głowy rodziny
- Przemoc ekonomiczna/finansowa
- Wymuszanie i groźby

OPS zazwyczaj nie widzą siebie w ten sposób. W swoich oczach niejednokrotnie to oni są ofiarami i mają poczucie krzywdy i niezrozumienia. Takie podejście uniemożliwia jakiegokolwiek dobrowolne, a co za tym idzie, skuteczne działania z jego strony. Sprawca uważa, że jedyną drogą na osiągnięcie szacunku i posłuszeństwa jest wywołanie strachu. Dopiero pełne wzięcie odpowiedzialności za akty przemocy i akceptacja siebie jako sprawcy może realnie wpłynąć na podjęcie działań mających na celu zaprzestanie stosowania przemocy.

7. Rozróżnienie interwencji wobec osoby stosującej przemoc od pracy korekcyjno – edukacyjnej, programów psychologiczno -terapeutycznych.

Oddziaływania korekcyjno-edukacyjne mają na celu:

- powstrzymanie osoby stosującej przemoc w rodzinie przed dalszym stosowaniem tej przemocy,
- rozwijanie umiejętności samokontroli i współżycia w rodzinie;
- kształtowanie umiejętności wychowawczych wobec dzieci bez używania przemocy,
- uznanie przez osobę stosującą przemoc w rodzinie faktu stosowania tej przemocy,
- zdobycie i podniesienie wiedzy na temat mechanizmów powstawania przemocy w rodzinie.

Oddziaływania psychologiczno – terapeutyczne koncentrują się na poznaniu sprawcy i poszukiwaniu w nim zasobów pozwalających na zaistnienie zmiany. W zależności od rozpoznania następuje dobór optymalnej metody, która pozwoli na uzyskanie wymiernych efektów.

Szkolenie realizowane przez ROPS Kraków z udziałem dofinansowania ze środków otrzymanych od Wojewody Małopolskiego

Interwencja wobec Osoby Stosującej Przemoc – to podjęcie działań, których nadrzędnym celem jest obrona praw i bezpieczeństwa Osób Doświadczających Przemocy w oparciu o uprawnienia i cele instytucji, która przeprowadza interwencję. Dopuszczalne środki stosowane w interwencji, wynikają z zadań nałożonych na konkretną instytucję (stąd różnica w interwencji policji podczas awantury domowej, gdy celem jest zapewnienie bezpieczeństwa ofiary poprzez odizolowanie sprawcy, a sposobami oddziaływań podczas interwencji, której celem jest zmotywowanie ofiary do poszukania pomocy w sprawie zmiany własnych zachowań).

8. Narzędzia przydatne w pracy z osobami stosującymi przemoc w rodzinie. Rozwijanie samokontroli osób stosujących przemoc w rodzinie – opracowanie planu bezpieczeństwa zapobiegającego stosowaniu przemocy.

Narzędzia pomocne przy pracy z osobami stosującymi przemoc to m. in. ćwiczenia kompetencyjne, narzędzia i metody używane w terapii krótkoterminowej skoncentrowanej na rozwiązaniach, takie, jak skalowanie, wzmocnienie, ale także elementy skutecznej komunikacji, aktywne słuchanie, rzeźba rodzinna, delegowanie zadań, kwestionariusze (kwestionariusz historii przemocy, kontrakt, itp.)

Pomocne będą wszelkie działania zmierzające w kierunku rozwijania samokontroli, czyli w szczególności:

- kompetencje asertywne
- kontrola złości (4 kroki wyrażania złości)
- skuteczny komunikat JA
- plan bezpieczeństwa, obejmujący:
- Techniki poznawczo-behawioralne:
 - moment pojawienia się emocji
 - moment przed utratą kontroli
 - moment utraty kontroli

W każdym z tych etapów analizujemy:

- myśli (jakie się pojawiają),
- uczucia i emocje,
- sygnały z ciała (fizjologia),
- zachowania (co wtedy robił).

Analiza ma na celu umożliwienie rozpoznania tego stanu na samym początku.

- „Stop przerwa” – to etap mający na celu powstrzymanie się od przemocy. Jego przebieg obejmuje:
 - przygotowanie i informację o przerwie
 - rozpoznanie złości (objawy fizjologiczne)
 - przerwa (min. 25 min)

Szkolenie realizowane przez ROPS Kraków z udziałem dofinansowania ze środków otrzymanych od Wojewody Małopolskiego

- telefon do przyjaciela
- powrót
- rozmowa lub kolejna przerwa (jeśli objawy powrócą)
- Przerwa na „ochłonięcie”
 - poinformowanie partnera o możliwości wyjścia w trakcie konfliktowej rozmowy
 - zaplanowanie miejsca na przerwę
 - zaplanowanie czynności w trakcie przerwy (sygnał wyjścia, rozładowanie napięcia, relaks, przemyślenie uczuć, przemyślenie konfliktu, powrót)

9. Bezpieczeństwo oraz komfort pracy osób prowadzących oddziaływania na osoby stosujące przemoc w rodzinie.

Praca z OSP jest jednym z najtrudniejszych aspektów pracy socjalnej. Wiązać się ona może z bezpośrednim zagrożeniem zdrowia i życia pracownika socjalnego spowodowanym agresją ze strony podopiecznego. Agresja może przybierać formę werbalną i fizyczną. Niestety, zakres ochrony prawnej nie obejmuje ochrony faktycznej, co wzmaga poczucie zagrożenia i frustracji. Przemoc wobec pracowników socjalnych jest nieodłącznie związany z ryzykiem zawodu. Pomocne mogą być wszelkiego rodzaju szkolenia kompetencyjne oraz superwizja. Poza zagrożeniami związanymi bezpośrednio z aktami przemocy sprawcy bardzo często wikłają pracowników w swój system postrzegania rzeczywistości. Usiłują oni wywołać w pracowniku poczucie winy, że ci oskarżają niewinnego człowieka, próbują zawiązać z pracownikiem koalicję przeciwko ofiarom. Nierzadko podważają kompetencje pracownika lub stosują szantaż.

Pomocne będą wszelkiego rodzaju techniki wzmacniające asertywność oraz sposób komunikacji oparty o konkrety i nieuchronność konsekwencji. Konieczne jest działanie zespołowe i wsparcie ze strony pozostałych członków grupy. Treningi kompetencyjne i regularne superwizje znacznie poprawiają komfort pracy w tak trudnych warunkach.

Literatura:

- Alarcon Arias L., Paszkiewicz W., Wiechcińska A., **„Godne życie bez przemocy. Poradnik dla osób stosujących przemoc”**, Stowarzyszenie na Rzecz Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia”, Warszawa 2008
- Browne, M. Herbert, **„Zapobieganie przemocy w rodzinie”**, Wyd. Szkolne i Pedagogiczne Spółka Akcyjna, Warszawa,
- Linowski K., Wysocki I. **„Agresja, Autoagresja i przemoc w życiu człowieka. Przyczyny, przejawy, przeciwdziałanie i resocjalizacja.”**, Wyd. 2012,
- Mazur J., **„Przemoc w rodzinie – Teoria i rzeczywistość”**, Wyd. Akademickie „Żak”, Warszawa 2002,
- Mellibruda J., **„Oblicza przemocy”**, „Remedium”, Warszawa 1993
- Olechnicki K., Załęcki P., **„Słownik socjologiczny”**, Wyd. Graffiti BC, Toruń 1988,